SPRAWOZDANIE

z czynności Tow. Tatrz. za czas od 27 kwietnia 1903 do 1 kwietnia 1904.

Rok 1903, za który kreślimy niniejsze sprawozdanie, zamyka trzecie dziesięciolecie istnienia naszego Towarzystwa. W czasie tym dwa pożary zniszczyły dworzec tatrzański w Zakopanem, położony w środowisku wsi, i dwa schroniska przy Morskiem Oku. Najbliższem przeto zadaniem Towarzystwa było odbudowanie w Zakopanem dworca tatrzańskiego, którego budowę rozpoczętą r. 1902 a z dniem 1 lipca r. 1903 ukończoną kosztem 34.285 koron oddano do użytku członków T. Dworzec tatrzański poświęcony d. 18 lipca 1903 przez ks. kanonika Sobierajskiego zawiera na dole obszerną czytelnię i biura Tow., a na poddaszu pokoje turystyczne.

W celu wybudowania obszernego schroniska (hotelu) przy Morskiem Oku, odpowiedniego do obecnych potrzeb, rozpisał Wydział Tow., jak wiadomo, konkurs na powyższą budowę. Nagrodę pierwszą przyznano p. Franciszkowi Mączyńskiemu (d. 16 stycznia 1903). Zeszłoroczne Walne Zgromadzenie, na podstawie wniosku Wydziału, postanowiło wybudować schronisko według planu p. Mączyńskiego kosztem 100.000 koron i upoważniło Wydział do zaciągnięcia potrzebnej pożyczki wewnętrznej u członków własnych. W myśl tej uchwały Wydział Tow. wydał obligi na 100, 50 i 25 koron i poczynił jak najenergiczniejsze kroki celem pomyślnego zrealizowania tej pożyczki tak w kraju, jak i w Królestwie Polskiem, W. Ks. Poznańskiem i na Śląsku. Dotychczasowy jednak wynik tych starań — zebrano około 3600 koron — nie pozwala Wydziałowi na podstawie funduszu pozostałego z premii asekuracyjnej po dwu schroniskach przy Morskiem Oku spalonych w 1898 i zebranej dotąd pożyczki, przystąpić w r. b. do budowy schroniska według planu wymienionego. Że jednak rychłe zbudowanie schroniska w ogni-

sku Tatr przy Morskiem Oku, tej perle tatrzańskiej, jest nieodzowne, przeto Wydział wystąpi w r. b. na Walnem Zgromadzeniu z nowym projektem wybudowania schroniska skromniejszego, jednakowoż wymogom turystów zadość czyniącego (według planu p. Edwarda Uderskiego) kosztem 40.000 koron, zwłaszcza, że i wybudowanie obszernego hotelu europejskiego kapitałem krajowym przez prywatnych przedsiębiorców, jak to w dwóch wypadkach stwierdziliśmy, natrafia na poważne przeszkody.

Rokowania względem budowy nowego schroniska przy Czarnym Stawie Gąsienicowym są w toku. Obecne bowiem tamże schronisko, na które Tow. T. przed laty udzieliło pożyczki, nie odpowiada całkiem teraźniejszym wymaganiom.

Ponieważ projektowana umowa Wydziału z Rządem w sprawie budowy gmachu pocztowego na gruntach Tow., wydała się zeszłorocznemu Walnemu Zgromadzeniu nie dość korzystną, przeto Wydział przedłożył ministerstwu handlu wniosek o zwiększenie czynszu dzierżawnego do 9000 K. Czynsz ten jednak ministerstwo handlu uznało za wygórowany i zażądało innej oferty za wybudowanie poczty o skromniejszych rozmiarach. Wydział Tow. nie zgodził się jednak na wybudowanie szczuplejszego gmachu pocztowego, tylko postanowił trzymać się zeszłorocznej uchwały, a to ze względu na wzmacniającą się z każdym rokiem frekwencyę Zakopanego, która r. z. dosięgła cyfry 10.000, tudzież z uwzględnieniem i tej okoliczności, że nie opłaci się dla budynku mniejszego ofiarować znaczną część tak cennego i dobrze położonego gruntu w podworcu tatrzańskim.

Towarzystwo Tarzańskie przystąpiło w r. 1902 do wydania 2 sekcyi mapy Tatr, według najnowszego zdjęcia geograficznego Instytutu wojskowego z r. 1896 i 1897, którą tenże wykonał w październiku 1903, w rozmiarach 1 : 25.000. Mapa ta z nomenklaturą polską zawiera granicę między naszym krajem a Węgrami, wytyczoną przez Sąd rozjemczy w Gracu (r. 1902), uwzględnia najnowsze ułatwienia komunikacyjne i turystyczne, jak gościńce, ścieżki, schroniska i t. p. Mapę tę wydaną znacznym kosztem wynoszącym 5000 koron rozesłano członkom Tow. bezpłatnie, jak nie mniej wybitniejszym instytucyom i osobistościom, jak np. członkom Sądu rozjemczego, tudzież Towarzystwom obcym, które zostają w stosunku wzajemności z naszem Towarzystwem.

Do wydania dalszych części Tatr przystąpi Tow. wtenczas

dopiero, kiedy nastąpi nowa reambulacya zarządzona przez ministerstwo wojny, która ma być uskutecznioną po r. 1904. Przechodząc do robót w Tatrach zaznaczamy, że r. z. ulepszono i rozszerzono ścieżkę po wschodniej stronie Morskiego Oka, aż do samego Czarnego Stawu, zaopatrzywszy ją znaczną liczbą ławeczek przydrożnych, wykonano ścieżkę z Tomanowej Polskiej do doliny Kościeliskiej. W dolnych izbach, tymczasowego schroniska przy Morskiem Oku, dano nowe meble. Nadto dokonano drobnych napraw w schroniskach i altanach, jak np. w dolinie Pięciu Stawów, w Roztoce pod Siklawą, w schronisku Pola i t. p.

Podobnie jak dwa lata temu sprowadzono na Morskie Oko nową łódź tej samej wielkości co dawniejsza. W lipcu r. z. przystąpiono pod kierunkiem X. W. Gadowskiego do robót około tak zwanej «Orlej Perci» i począwszy od wodospadów Mickiewicza doprowadzono je granią Wołoszyna nasamprzód do Krzyżnego, a stąd do Koziego Wierchu. Bliższe szczegóły zawiera artykuł X. Gadowskiego «Z Orlej Perci» umieszczony w tegorocznym Pamiętniku Towarzystwa.

W różnych sprawach Tow. odbyło się, prócz kilku posiedzeń różnych komisyi, 16 posiedzeń Wydziałowych. Treść obrad zawarta w tegorocznym Pamiętniku.

Założona przez Tow. Tatrz. szkoła rzeźbiarska w Zakopanem, liczy obecnie 77 uczniów (7 z Zakopanego, 13 z przyległych okolic, 50 z Galicyi, 2 z Królestwa Polskiego, 1 z Czech, 1 z Poznańskiego, 1 ze Śląska, 2 z Azyi) i 16 nauczycieli, nadto 2 pomocników. Budynek szkolny, wybudowany (1882) przez Tow. Tatrz. przy pomocy Wydziału krajowego i Rządu, jest zanadto szczupły i nieodpowiedni teraźniejszym wymaganiom. Aby niedostatkom zaradzić wypracował p. Władysław Rutkowski, architekt i profesor szkoły rzeźbiarskiej, nowy projekt budynku szkolnego, którego koszt obliczono na 300.000 kor Komitet szkoły przesłał wypracowany plan odpowiednim władzom, a między innemi i naszemu Sejmowi, który uchwałą z d. 26 października 1903 wezwał Rząd, aby przyspieszył starania o budowę nowego gmachu na pomieszczenie szkoły zawodowej dla przemysłu drzewnego w Zakopanem. Rokowania władzy rządowej w sprawie nowej budowy szkoły potrwają zapewne dłużej. Mamy jednak uzasadnioną nadzieję, że szkoła ta nie będzie przeniesioną w inne miejsce. Sprawę tę rozpa-

trywał Wydział i wystąpi na Walnem Zgromadzeniu z wnioskiem za odstąpieniem gruntu, na którym się mieszczą obecne budynki szkoły rzeźbiarskiej, względnie za odstąpieniem większej przestrzeni gruntu pod pewnemi warunkami na cel powyższy.

Na mocy uchwały zeszłorocznego Walnego Zgromadzenia, przystąpił Wydział do ustanowienia osobnej sekcyi turystycznej w Zakopanem d. 25 lipca 1903 i w nowo wybudowanym dworcu tatrzańskim zezwolił jej tymczasowo na użytkowanie jednego pokoju i przekazał jej niektóre dotychczasowe swoje czynności, jak np. urządzanie wspólnych wycieczek, kontrolę nad przewodnikami, spisywanie kroniki turystycznej.

Dawniejsza biblioteka Tow. w Zakopanem, licząca przeszło 2400 tomów, uległa jak wiadomo, zniszczeniu przez pożar. Wskrzeszona napowrót dla użytku członków biblioteka, liczy obecnie 550 tomów. Prócz zakupna niektórych dzieł, przyłączyli się wielce do jej powiększenia różni ofiarodawcy, a przedewszystkiem p. Wacław Anczyc darowizną najnowszych dzieł z trzech lat ostatnich.

W uroczystym akcie, odsłonięcia pomnika ś. p. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem, d. 15 sierpnia 1903, wzięło Tow. T. udział w osobie I. wicepr., Dr Ponikły, który w stosownem przemówieniu podniósł zasługi nieboszczyka około rozwoju Zakopanego. Z innych mężów, którzy wówczas przemawiali, podnosząc różnorodne obywatelskie zasługi prof. Chałubińskiego w Warszawie i Zakopanem, wymieniamy na tem miejscu prof. Dra Piotra Chmielowskiego, prof. Dra Ignacego Baranowskiego, prof. Dra Józefa Tretiaka, poetę Jana Kasprowicza, prof. Dra Henryka Jordana, górala Suleję, Dra Dunina i Dra Rowińskiego.

Z powodu IX. międzynarodowego kongresu, który się odbył r. 1903 w Wiedniu, podejmowało gościnnie Tow. Tatrz. w własnym przybytku w Zakopanem uczestników wycieczki geologicznej w Tatry, odbytej pod kierunkiem prof. Wiktora Uhliga. Za doznaną gościnność, Dr Emil Tietze, dyrektor geologicznego Instytutu w Wiedniu i prezydent IX. międzynarodowego zjazdu geologicznego *(geologorum congressus)*, wyraził pismem z d. 1 września 1903, zarówno Towarzystwu Tatrzańskiemu, jako też hr. Władysławowi Zamoyskiemu, jak najserdeczniejsze podziękowanie.

Ostateczne wytyczenie granic między naszym krajem a Węgrami w okolicach Morskiego Oka nastąpiło d. 14 sierpnia 1903 r., a podpisanie odnośnego aktu międzynarodowego nastąpiło d. 15 sierpnia. Z naszej strony brali w tem udział p. starosta Józef Rudzki z Nowego Targu i radca budownictwa p. Ferdynand Wszeteczka z Wadowic. Przy tej sposobności załatwiono w drodze urzędowej wytrzymałość drugiej łódki Tow. na Morskiem Oku, sprowadzonej w roku zeszłym. Towarzystwo Tatrzańskie reprezentował w tym akcie prof. Świerz, a stronę rządową pp. Rudzki i Wszeteczka.

Skutkiem korzystnego położenia dworca tatrzańskiego w środowisku Zakopanego, udała się Komisya klimatyczna w Zakopanem pismem z d. 25 lutego 1904 do Wydziału Tow. w sprawie budowy krytego deptaka (dług. 100 m. a szer. 8 m.) dla użytku gości podczas pory deszczowej. Wydział na posiedzeniu odbytem d. 18 marca 1904 przychylił się życzliwie do tego projektu. Rokowania w tym kierunku podjęte będą w najbliższej przyszłości ukończone i, jak mniemamy, wyjdą na korzyść obopólną.

Sprawa budowy mostu przy Łysej Polanie, poruszana niejednokrotnie przez nasze Towarzystwo Tatrzańskie i węgierskie Towarzystwo Karpackie, ma być niebawem urzeczywistnioną. Jak się dowiadujemy, król.-węgierski minister handlu w piśmie do Zarządu Komitatu Spiskiego oświadczył gotowość wybudowania tego mostu na koszt państwa pod skromnym warunkiem, jeżeli Komitat Spiski przyległy do kraju węgierskiego kawałek drogi, wynoszący tylko 2 kilometry długości, własnymi funduszami zbuduje. Im wcześniej to nastąpi, tem zbawienniejsza będzie korzyść dla turystyki polskiej i węgierskiej, jak było przed laty, kiedy tam stał most przez szereg lat, do którego budowy przyczyniło się w całości nasze Towarzystwo.

Od 1 go maja r. b. ma nastąpić korzystniejszy rozkład jazdy na kolei żelaznej Kraków—Zakopane, skutkiem starań Tow. Tatrzańskiego i tutejszej Rady miejskiej. Do tych korzyści należy przedewszystkiem zaliczyć zaprowadzenie osobnego pociągu codziennego, który wychodzić będzie z Krakowa o godz. 3 popoł., a przybywać do Zakopanego o godz. $8^1/_2$ wieczorem i łączy się z pociągami pospiesznymi od strony Wiednia i Lwowa.

Do Instytucyj i Towarzystw, utrzymujących z nami stosunek wzajemności, wymienionych w zeszłorocznym Pamiętniku,

przyłączyło się w ostatnich czasach Towarzystwo turystyczne w Wiedniu »Die Naturfreunde«.

Wiec członków Tow. Tatrz. odbył się 5-go sierpnia 1903 w sali nowo zbudowanego dworca tatrzańskiego, poświęcony głównie w myśl wniosku dra Jana Pawlikowskiego sprawie nomenklatury tatrzańskiej i wybrania w tym celu osobnej Komisyi, złożonej z członków Tow. Tatrz. i delegatów Akademii umiejętności w Krakowie. Wydział zajmował się już tą sprawą i w porozumieniu z Akademią Umiejętności przystąpi do wyboru członków Komisyi, aby już w bieżącym sezonie mogła się odbyć tego rodzaju komisya językowa.

Ze względu, że Wydział Tow. w swoim czasie poparł u miarodajnych czynników projekt p. inżyniera Waleryana Dzieślewskiego budowy zębatej kolei żelaznej wązkotorowej z Zakopanego na Liliowe głównie z tego powodu, że z południa od linii podtatrzańskiej mogłoby kiedyś w przyszłości nastąpić zbudowanie podobnej kolei zębatej, zajmował się Wiec w powyższym dniu dyskusyą nad tym projektem. Wiec przemawiał za korzyściami budowania kolei żelaznej z Zakopanego do ujścia doliny Kościeliskiej, a stamtąd przez Upłaz na Czerwone Wierchy, za wystawieniem hotelu na Upłazie; w drugim rzędzie oświadczył się Wiec za budową kolei na Krzyżnem i za wystawieniem hotelu poniżej grani Krzyżnego, wreszcie na ostatnim planie za budową kolei do Stawów Gąsienicowych i na przełęcz Liliową i ewentualną budową hotelu poniżej grani tej przełęczy.

Poza obrębem Krakowa szczególniejszej pomocy użyczali Towarzystwu jednaniem nowych członków i zbieraniem wkładek rocznych Szanowne Delegatki: pp. Chełkowska Felicya w Starym Grodzie, Kowalska Klotylda w Nowym Sączu, hr. Mycielska Marya na Widawach; Szanowni Delegaci: Dr Als Rodryg w Rzeszowie, Baliński Stanisław w Warszawie, Bogdanowicz Jan w Gródku, Brokl Leonard w Kijowie, Msgr Enn Władysław w Pszczewie, X. prob. Gajowiecki Leon w Chodzieżu, Guńkiewicz Leon w Wadowicach, X. dziekan Janas Jan w Stawie, dr Jarnatowski Kazimierz w Poznaniu, Juszyński Andrzej w Przemyślu, Karpiński Antoni w Gnieźnie, X. prob. Kinowski Antoni w Oporowie, Kołudzki Lucyan w Sosnowcu, Kornicki Jan w Tarnowie, X. prob. Królikowski Edward w Czernichowie,

dr Kozłecki Marcin w Nowym Targu, dr Kulski Julian w Radomsku, Kwapiński Stanisław w Warszawie, Kwiecień Feliks w Dąbrowie Górniczej, Lipska Marya w Częstochowie, X. prob. Łabędzki Piotr w Tulcach, Makowski Julian w Warszawie, Niemojowski Wincenty w Śliwnikach, dr Ralski Jan w Jarosławiu, dr Rożański Maryan w Gliwicach, Schmidt Władysław we Lwowie, Schönfeld Ryszard w Warszawie, Sędziuk Michał w Petersburgu, Siedlecki Aleksander w Wieliczce, Steliński Ignacy w Lublinie, Trzebiński Julian w Radomiu, Walżyk Józef w Kruszwicy, X. prałat Wilczewski Tertulian w Szamotułach, York Wilhelm i Span Franciszek w Piotrkowie.

Od ostatniego Walnego Zgromadzenia wpisano do grona Tow.: 1 założyciela i 219 członków zwyczajnych (z tych należy do oddziału Czarnohorskiego 26, do sekcyi turystycznej w Zakopanem 16).

Grono Tow. liczy obecnie:

Członków	honorowych	16	
»	założycieli	17	
»	dożywotnich	9	
»	zwyczajnych	1685	
»	»	153	oddział Czarnohorski
»	»	25	» Pieniński
	Razem	1910	członków.

Z grona członków honorowych zmarli:

1) Dr Kasparek Franciszek, profesor uniw., członek Akademii umiejętności w Krakowie, długoletni i zasłużony I wiceprezes Tow.
2) Hr. Skarbek Henryk, zasłużony członek około oddziału Czarnohorskiego.

Z grona członków założycieli:

1) Pawlikowski Mieczysław, zasłużony członek Wydziału (od 27 maja 1877 do 8 maja 1880) i I wiceprezes Tow. (od 9 maja 1880 do 3 lutego 1883) w Krakowie.
2) Uznański Adam, właściciel dóbr Poronina i Szaflar, b. marszałek Rady pow. w Nowym Targu, pierwszy zasłużony wiceprezes Tow. (od 10 maja 1874 do 21 listopada 1874), a następnie członek Wydziału (od 10 maja 1874 do 22 sierpnia 1885), pod którego kierunkiem zbudowano (1874 r.) pierwsze schronisko im. Staszica przy Morskiem Oku.

Z pośród członków zwyczajnych zmarli:

1) Ambroziewicz Michał, administr. cukrowni w Korinkówce.
2) Dr Benoni Karol, radca rządowy i em. dyrektor gimnazyalny w Krakowie.
3) Dr Czajkowski Feliks, adwokat w Krośnie.
4) Dr Czermak Józef, notaryusz w Jaworznie.
5) Dr Drohojowski Kazimierz, komisarz starostwa w Tarnowie.
6) Dziedzicki Ludwik, radca szkolny i krajowy inspektor szkół ludowych we Lwowie.
7) Jazdowski Bronisław w Londynie.
8) Dr Karłowicz Jan, wielce zasłużony etnograf i badacz, główny redaktor Słownika języka polskiego, do którego zbierał materyały przez lat 30.
9) Knaus Karol, architekt i członek Wydziału Tow. (r. 1888) w Krakowie.
10) Dr Kowalski Henryk, lekarz w Tarnowie.
11) Dr Mazurkiewicz Dyonizy, lekarz w Krośnie.
12) Podwin Adolf, emer. prezes sądu obwodowego jasielskiego i radca dworu w Krakowie, członek Wydziału Tow. od 9 maja 1880 do 15 marca 1884.
13) Dr Romer Gustaw, dyrektor Tow. wzajemnych ubezpieczeń w Krakowie.
14) Książę Sapieha Adam, członek Izby Panów w Krasiczynie.
15) Seeling Ferdynand, urzędnik Tow. wzajemnych ubezpieczeń w Krakowie.
16) Słapowa Justyna, obywatelka w Lusinie.
17) Średnicki Kazimierz w Gnieźnie.
18) Hr. Stadnicki Edward, obywatel w Nawojowej.
19) X. Taczanowski Bronisław, dziekan w Grodzisku.
20) Dr Trzebicky Rudolf, emer. generalny lekarz sztabowy w Krakowie.
21) Dr Trzebicky Rudolf, profesor uniw. w Krakowie.
22) Hr. Żółtowski Marceli, członek Izby Panów w Czaczy.

Cześć Ich pamięci!

W Krakowie, 1 kwietnia 1904.

Komisya sprawozdawcza:

Leopold Świerz. *Dr Jan Nowicki.*

Kraków. — Nakładem Towarzystwa Tatrzańskiego. — Druk W. L. Anczyca i Sp.